

Не дай, Боже, нікому...

На його долю в дитячі та юнацькі роки випало багато життєвих випробувань. Світлу і вразливу до добра і всього прекрасного душу не затьмарили важкі поневіряння в холоді і голоді. Сьогодні йому добігає восьмий десяток літ, але він такий жвавий і енергійний, як і колись. Він щасливий, що живе на своїй, українській, Богом даній землі.
Пропоную вашій увазі спогади В'ячеслава Юсковця про своє життя.

Родина ЧЕРНИШІВ. 1914 р.

Я народився 1933 року в містечку Березне. Сім'я жила на теперішній вулиці Корецькій (навпроти тодішньої гміни), поряд був будинок «Просвіти».

«Повернувся з Сибіру» (про політичні репресії ще при царю). Сметанюк керував драмгуртком і в Березному. При Польщі був випадок: поставили виставу «Жидівка-вихрестка», чим образили багатьох євреїв і вони перестали ходити на вистави «Просвіти».

На фабриці батько пропрацював із 1939 по 1942 р. В 1942 р. на православний празник Чесного Хреста однієї ночі в двері постукали, до хати зайшло 5 чоловік, які розмовляли польською мовою, і наказали моему батьку збиратись. Мати почала плакати і кричати, але батько мовчки одягнувся. Всі повиходили в двір, непрошені гості почали клацати зброєю і лякати матір. Вранці розпитували знайомих про нічну пригоду і виянилось, що, крім батька, забрали і Антона Пастушка. Через півроку нам з матір'ю передали, що батько з Антоном Пастушком воюють в УПА.

Пам'ятаю, що в 1943 році німці почали укріплюватись і було вирішено упівцями спалити клуб і наш будинок, щоб німці не змогли там розміститись. Після того, як будинок згорів, ми стали жити по людях. Почалось важке життя.

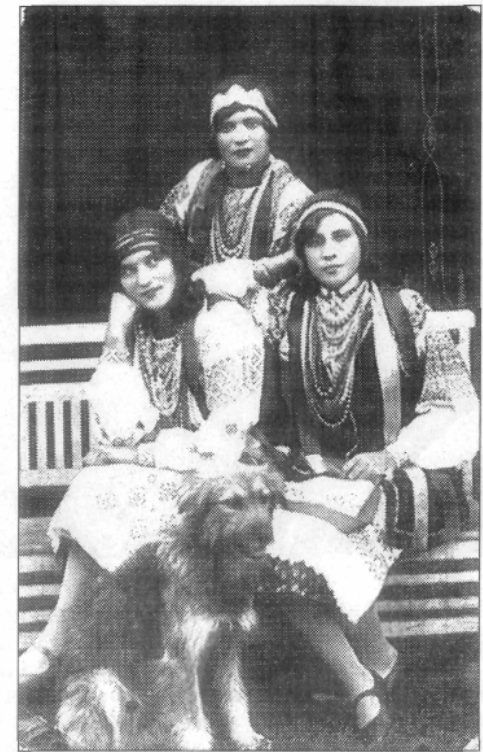
Війна породжує ненависть, жорстокість, братовбивство. Але нерідко стає нагодою проявити велич людського духу

до Друхова була піщана дорога. Втікало 20-25 чоловік. Пам'ятаю, як з однієї машини вийшов німець, колона машин зупинилась і пропустила втікачів. Коли колона рушила далі, знову почались гарматні бої, свистіли снаряди. Але тоді всі залишились живими і благополучно дістались до хутора. Тоді влітку втікачі жили в садку. Потім, вже восени, повернулись назад в Моквин. У панському садку вже стояли німецькі війська. Вони як господарі роз'їжджали на мотоциклах і велосипедах, машинах. Серед німців також були нормальні люди. Діти бігали з тарілками до кухаря польової кухні і він давав їм їсти. При німцях паперова фабрика почала працювати знову, греблю на річці укріпили.

Батькова сестра Катерина вийшла заміж за Гриця Харчука з Моквина, родина якого теж постраждала від радянської влади. Племінник Роман, побоюючись потрапити під тортури НКВД, перерізав собі горло. Батько і брати Гриця були репресовані, їх відправили до Сибіру за зв'язки з УПА. Катерина Юсковець була станичною в Моквині і в її обов'язки входило збирати одяг і їжу для УПА. Моквинські жінки в'язали теплі шкарпетки для повстанців, Катя передавала їх в ліс. Її чоловік Гриць був в УПА господарчим, збирав їжу для партизан. До тітки Каті часто приходили хлопці з УПА. Антона Пастушка повісили радянські партизани.

7 січня 1944 року почався наступ радянських військ. В Березному тоді стояли власовці (вони відрізнялись формою) в приміщенні березнівської гімназії, в приміщенні восьмирічної школи – січовики (так називали українців, які пішли на службу до німців). Було Різдво і ми

ЮСКОВЕЦЬ Марина, ГЕРАСИМЧУК Катерина, ПОПРУГА Віра. 1930 р.

ми і засудили на 10 років сибірської каторги. Старша сестра Каті Ксенія разом зі своїм чоловіком була заарештована радянською владою ще в 1940 р. і відправлена на спецпоселення в Узбекистан (вона прожила 90 років і до України вже не повернулася).

Катерина доживала вік в Березному, після заслання влада дозволила їй повернутись. Прожила більше 70 років.

по батьковій лінії дід був родом з гуцова, мав 5 дітей. Батько народився в 1909 році, був четвертим в сім'ї. Дід Хома працював в лісовому господарстві об'їздчиком, проте рано помер, йому було 54 роки, батьку тоді виповнилось лише 3 роки, але мати зуміла дати всім дітям освіту, хлопці отримали бухгалтерську спеціальність. При Польщі батько закінчив рільничу школу в Кременді (тоді навчання в рільничій школі прирівнювалось до радянських технікумів), відслужив військову службу у Війську Польському. Однак не міг влаштуватись на роботу, бо був українцем, але в гміні поляк Білявський часто давав йому тимчасову роботу. Так продовжувалось до 1939 року.

В 1939 році прийшли червоні «освободителі» і родина переїжджає до Моквина. Батько влаштовується працювати бухгалтером по зарплаті на паперову фабрику, де йому дали квартиру.

З приходом радянської влади фабрику націоналізували і директором поставили комуніста на прізвище Давиденко, родом із Полтавської області. Директор був людиною непоганою, любив самодіяльність, навіть виділяв тканину на пошиття костюмів. На паперовій фабриці працював творчий самодіяльний колектив. В ньому брали участь Антон Пастушок, Федір Сметанюк, Михайло Юсковець (мій батько), Тетяна Мотруніч (родом з Теклівки), Пивоварчук, Володимир Сичик. Федір Сметанюк з'явився в селі після поразки Петлюри в боях з більшовиками невідомо звідки. Він працював на поїзді, який возив самого Петлюру. Після поразки петлюрівці порозбігались, хто куди. В Сметанюка від першого шлюбу було двоє дітей. Відомо, що один із синів став відомим оперним співаком у Польщі. Вдруге Федір одружився з дівчиною Марією з Моквина, в них народилось двоє синів - Михайло і Борис. В 1938-39 роках активно працювали просвітяни «Просвіти» Федір Сметанюк, Пастушок, Лемех, Юсковець. Вони організували в Моквині драматичний гурток, який часто давав вистави в тодішньому дерев'яному будинку культури. Сметанюк був режисером, Юсковець — художником-оформлювачем. Ставили українську класику, особливо популярними були «Назар Стодоля», «Безталанна», «На гулі».

З приходом німців ставили навіть п'єсу

Родина ЮСКОВЦІВ по батьковій лінії. 1924 р.

і насамперед — небайдужість. Мені здається, що найкращі роки мого дитинства припали на 1940-1941 роки. Німці прийшли в Моквин в кінці червня в другій половині дня, в гарний сонячний день. До війни радянська влада позабирала радіоприймачі, щоб люди не слухали новин. З приходом німців батько пішов в Березне на пошту щоб забирати свій радіоприймач.

Першими їхали німці на мотоциклах як господарі. Один солдат радянської армії (був без фуражки, босий, чоботи через плече) вирішив здатись в полон. Його забрали з собою як полоненого. Пам'ятаю, як радянські солдати відступали в напрямку Соснового і робили перепочинок в панському парку навпроти паперової фабрики.

Був свідком як наступного дня німці через Моквин вели багато радянських полонених і використовували їх для копання окопів. Полонених було десь півсотні, мамі було їх шкода, вона винесла їм сала і хліба, правда, окупанти не сварили за це.

Радянські частини, відстрілюючись, прицілювались по куполу церкви Різдва Пресвятої Богородиці і в перші дні радянсько-німецької війни зруйнували храм. Три снаряди впали біля загорожі паперової фабрики. Тоді було вирішено втікати на білецькі хутори. З Березного

ходили в Березному з колядками (прийшли на Різдво до батькового брата), а на другий день в місті був великий рух, горів дерев'яний міст і ми знову втікали на білецькі хутори (бігли понад цервою на вигін) до Шабатюків. Підвечір 8 січня радянські партизани пішли в наступ. Стріляли гармати. Було страшно. Всіх дітей дорослі ховали під піч, обкладали подушками (казали, що куля в пір'ї закручується). Березне горіло. Люди з міста втікали на Моквин і хутори. Радянські партизани дивились, в кого з людей були гарні чоботи і відбирали без розбору. Гарні і цілі чоботи забирали, іноді давали взамін геть подерті. Проте серед радянських солдатів теж були порядні люди, які просили, а не силою відбирали.

Пам'ятаю, що тоді ми жили в постійному страху. Радянські партизани забирали в людей свиней та іншу худобу. Через деякий час ми повернулись назад в Моквин.

Після різдвяних свят 1944 року прийшла радянська влада. «Смерш» (розвідка НКВД) заарештував чоловіка тітки Катерини - Григорія Харчука. Довго катували, вже мертвого викинули в моквинське озеро. Потім заарештували тітку Катерину, посадили до Рівненської тюр-

З приходом радянської влади в 1944 році ми жили в Моквині, я тоді ходив у 3 клас. Польську школу спалили бандерівці, щоб туди не поселились німці. Після німців її відбудували.

Мої дід і баба по маминій лінії (Черниші) до війни жили в Березному на вулиці Липки (тепер Київська), в березні 1943 року втекли на хутір Вербя. Потім в 1944 році повернулись в місто і жили у вільній хаті.

В Березному я пішов до 4 класу. Тоді на вул. Комсомольській (теперішня Вишнева) була чотирикласна школа, вона розмістилась у будівлі, де жили монашки при костелі. Зі мною вчився Гарасимчук Юрій Динилович, на жаль, нині уже покійний.

В 5 клас я вже пішов до Білої школи (над річкою). В грудні 1945 року за мною до школи прийшли 2 міліціонери, хлопці з мого класу відкрили вікно і я з Юрою Гарасимчуком втік до річки. Але через деякий час повернувся додому (тоді ми з мамою жили разом з її батьками), там була засідка. Мою маю забрали напередодні в КПЗ. Тоді мені було 10 років. Пам'ятаю, як один із міліціонерів (росіянин на прізвище Белов) звернувся до іншого зі словами: «давай залишимо пацана, скаже-

Просвітяни і громадські активісти. Початок 30-х років.

мо, що не було вдома...», але той сказав: «...не положено». Моя доля буда вирішена: мене відправили до матері в КПЗ. Тепер на цьому місці будівля управління сільського господарства. За декілька днів нас там назбирали багато, в парку садили на підводи і вночі везли в бік Рівного. На ранок привезли до Костополя. Ми змерзли і були голодні — через декілька днів приїхала мамина сестра і привезла їжу, одіяло, подушки і деякі речі (пам'ятаю, що було багато вишивки).

Батька розстріляли енкаведисти, не знаємо ні дати, ні місця, ні могили.

В Костополі нас вантажили в товарні вагони (тоді в грудні 1945 року вперше випав сніг), були двоярусні нари, з обох сторін вагона біля них стояли бочки-буржуйки, які ще не топились. Тоді весь вагон був білий від інею. Місцеві костопільчани собі під нари напакували дров (ті, які працювали на залізниці, знали, що буде холодно, а березнівчани такої можливості не мали, тому їхали в холодному вагоні). Радянське НКВД вело себе не по-людськи з полоненими. Пам'ятаю, як один хлопчак 12-13 років трішки спізнився, його енкаведист, обізвавши малим бандерівцем, стукнув прикладом так сильно, що той з'їхав по сходах головою вниз.

Посадили нас у вагони в Костополі і їхали ми до місця заслання аж 3 місяці. По дорозі вагони дочіпляли. Іноді привезуть до вузлової станції і ми там стоїмо 3-7 днів, доки не причіплять до якогось потягу. Під кінець зими привезли нас в Іркутську область. Проте виявилось, що там нас прийняти з якихось причин не можуть і нас повезли через весь Радянський Союз в Комі АРСР. Привезли до станції «Мурашки», поселили в польських бараках. Раніше в них жили польські осадники з сім'ями і військовополонені, вивезені ще в 40-х роках радянською владою. Пам'ятаю млинці з тирсою всередині. Розвозили підводами по бараках. Декому давали лише лопати, щоб самі собі будували житло. Нам повезло: мене з мамою поселили в сім'ю до місцевих мешканців, вони виявились порядними людьми, допомагали нам

ще в 50-ті роки. Ним ми і доїхали додому.

Повернулись до маминої родини, жили в «степці» на одну кімнату. Потім жили ще рік в дідовій клуні. НКВД вдруге маму заарештувало в 1949 р.

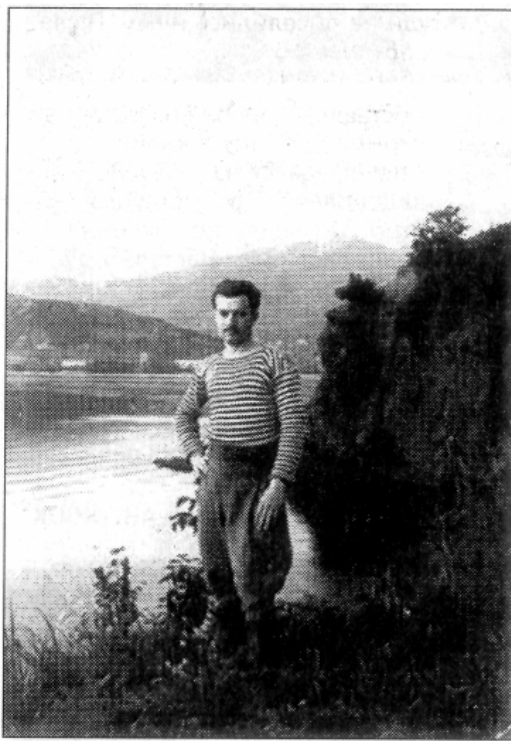
Родичі мене заховали і тоді разом з мамою до Сибіру вже не відправили. Маму направили до Сиктивкару. Працювала в якогось великого чиновника домогосподаркою, але його жінка була дуже прискіпливою. Мама була на поселенні аж до 1960 року.

Мене в комсомол не взяли як дитину «ворога народу», виганяли з комсомольських зборів. В школі-інтернаті мене таємно підготовували. Директором школи тоді був Мефодій Крищук. Але дізнались енкаведисти і заборонили.

Коли я був в 6-7 класах, навчання в школі було платне і для мене таємно збирали учні по 50 коп., щоб я міг запла-

В'ячеслав ЮСКОВЕЦЬ з учасниками художньої самодіяльності районного будинку культури.

**ЮСКОВЕЦЬ В'ячеслав в Комі АРСР.
1955 р.**

вижити на перших порах. Потім нас поселили до переселенців зі сходу, які були репресовані і вивезені ще в 20-х роках.

Мама була швачкою, завдяки цьому ремеслу ми вижили.

Потім одна росіянка з Куйбишева (були репресовані як куркулі) запропонувала пожити в неї. Вона мала козу, молоком якої ми трохи відгодувались. Ми прожили в неї рік. Потім вона вирішила втікати з поселення до Куйбишева і запропонувала втечу нам. Нас троє (допоміг її знайомий) вивезли у грузовику за 100 км від поселення. По кризі ми перейшли через Волгу, потім нас обікрали (заплатили «аферисту» за білет до Москви) і ми добирались довго з пересадками до Москви, а потім до Києва, з Києва до Рівного. Коли добрались до Рівного, мама пішла помолитись до Воскресенського храму, я її чекав біля церкви. Пам'ятаю, що хтось мені дав хліба (як жебраку). З Рівного доїхали до станції Моквин, там зустріли маминого кума, який нас нагодував. Від станції Моквин до Березного ходив поїздок, який зупинявся в районі теперішнього ВПТУ-4. Він функціонував

титу за навчання. Попадались порядні і добрі люди. Виручали однокласники, їх батьки.

В 50-х роках в будинку культури проводились вибори. На фасад приміщення чіпляли портрети вождів: Леніна, Сталіна та ін. Пам'ятаю випадок: одного дня був сильний вітер, один портрет впав, мій товариш Юра Гарасимчук підняв його і за це ледве не потрапив до Сибіру.

Щасливий той, хто не знає, що таке «совіцьке НКВД».

Пережите вилилося у поезію:

О, як давно те все було...

Та спомин ятрить душу,

Тому усе, що пережив,

Вам розказати мушу.

Ходив тоді у п'ятий клас

В добро не втратив віру.

Та з мамою забрали нас

Відвезли до Сибіру

Вагони «пульмани» стоять,

Залізо інеєм покрилось,

І холодно у них, аж жах,

Бо там ніколи не топилося.

Двоповерхові нари по боках,

А біля них буржуйки-бочки..

Сидять зажурені бабусі й дідусі,

А з ними поряд внуки й дочки.

Закрилися двері на замок

Й відчули всі тривогу

І покотивсь наш паровоз

В незвідану дорогу...

Ще довго, довго гуркотів

По рейках перемерзлих.

Не видно краю і кінця,

А нас все везли, везли...

Три місяці возили нас

В холодному вагоні

Тримали так нас під замком

Мов єгері вовків в загоні..

Я мало мав тоді ще літ

Й не міг всього того збагнути,

То ж не тримаю ні на кого зла

І хочеться про все забути.

Ви також не тримайте зла,

Але прошу вас – пам'ятайте!

І повторитися такому злу

Можливості не дайте.

Спогади записала і відредагувала

Поліна ТРОХЛЮК,

учениця 10 класу Березнівської гімназії

ім. Буховича.